

Artikkeli

VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

Lyhyt matka epäisänmaallisuuteen

Valtion ja median suhteet HS:n tietovuotoa koskevassa keskustelussa

Joulun alla 2017 Helsingin Sanomat (HS) julkaisi vuodettuihin salaisiin asiakirjoihin pohjautuneen jutun Puolustusvoimien Viestikookeskuksen harjoittamasta tiedustelusta. Laura Halmisen ja Tuomo Pietiläisen kirjoittama juttu nostatti kiihkeän keskustelun julkisuudessa. Se keräsi satoja kommentteja Helsingin Sanomien verkkolehdestä ja oli muutaman päivän ajan Suomen keskustelluin aihe Twitterissä. Tässä artikkelissa analysoidaan uutiskommenteista ja sosiaalisesta mediasta kerättyä aineistoa. Sisällön erittelystä käy ilmi, että HS sai verkossa enimmäkseen kylmää kyytiä. Enemmistö kommentoijista kritisoi lehteä jutun julkaisemisesta. Jyrkimpien kannanottojen mukaan toimittajat vaaransivat kansallisen turvallisuuden ja syyllistyivät maanpetokseen. Huomattavan harva kantaa ottaneista asettui julkisesti puolustamaan tietojen julkaisemista. Artikkelia varten tehdyssä diskurssianalyyssissä kannanottojen erot palautuvat yhtäältä yhteiskunnallisiin puhuja-asemiin politiikan verkostoissa sekä toisaalta erilaisiin käsitelmiin turvallisuuden ja yksilönvapauksien asemasta demokratiassa. Tietovuotoa koskevan keskustelun analyysi antaa vihjeitä siitä, miten valtion ja median suhteet rakentuvat hybridin mediajärjestelmän oloissa.

AVAINSANAT: tietovuoto, tiedustelulaki, verkkokeskustelu, hybridimedia, valtion ja median suhde

Helsingin Sanomat julkaisi joulukuussa 2017 näyttävän jutun sotilastiedustelusta otsikolla ”Salaisuus kallion uumenissa.” Siinä toimittajat Laura Halminen ja Tuomo Pietiläinen kuvasivat Puolustusvoimien Viestikookeskuksen toimintaa tavalla, jota ei ollut aiemmin julkisuudessa nähty. Sekä sisältönsä että julkaisuajan kohtansa takia juttu kytkeytyi juuri eduskuntaan tulossa olleen tiedustelulakipaketin valmisteluun. Jutun tavoitteena oli nostaa esiin kysymyksiä siitä, millaisia valtuuksia eduskunta oli valmis myöntämään Viestikookeskukselle.

Viestikoekekus-juttu perustui lehden haltuunsa saamiin salaisiin asiakirjoihin. Vaikutelmaa paljastusten dramaattisuudesta vahvistivat kuvat vuodettujen asiakirjojen osista, joissa lukijan huomio kiinnittyi punaisiin ”ERITTÄIN SALAINEN” -leimoihin. Myös jutun kärki alleviivasi julkaistujen tietojen poikkeuksellisuutta. Siinä todetaan, että ”juuri kukaan ei tiedä, mitä tekee Puolustusvoimien Viestikoekekus, mutta nyt HS:n saamat asiakirjat avaavat mysteerin.” Jutun mukaan asialla on merkitystä jokaiselle kansalaiselle, sillä jos valmisteilla olevat tiedustelulait menevät läpi eduskunnassa, ”tämä salainen yksikkö saisi siepata sähköpostejasi”. (Helsingin Sanomat 2017a.)

Tuntemattomaksi jääneen tahon tekemään tietovuotoon perustunut juttu johti nopeasti voimakkaisiin vastareaktioihin. Pääesikunta pyysi keskusrikospoliisia selvittämään, oliko HS syyllistynyt turvallisuussalaisuuden paljastamiseen. Puolustusvoimien ylipäällikkö, presidentti Sauli Niinistö laittoi nopeasti liikkeelle tiedotteen, jossa hän muistutti, että ”korkeimman turvaluokituksen saaneiden asiakirjojen sisällön paljastuminen on turvallisuutemme kannalta kriittistä ja voi aiheuttaa vakavia vaurioita” (Tasavallan presidentin kanslia 2017). Puolustusministeri Jussi Niinistö (sin.) twiittasi ilmoille oman mietelmänsä: ”Sananvapauden väärinkäytöstä on lyhyt matka epäisänmaallisuuteen” (Jniinistö 16.12.2017). Pari päivää myöhemmin keskusrikospoliisi teki pääesikunnan tutkintapyyntöön perusteella kotietsinnän toimittaja Laura Halmisen asuntoon ja takavarikoi tämän hallussa olleita tietokoneita, puhelimia sekä muita lähdesuojan piiriin kuuluvia tallennusvälineitä.

Viestikoekekus-juttu koetteli perustuslain takaaman laajan sananvapauden suhdetta rikoslaisa määriteltyihin turvallisuussalaisuuksien paljastamisen rajoituksiin.¹ Jos asiaa tulkittaisiin pelkästään rikoslain valossa, turvallisuussalaisuuksien määrittely kuuluisi yksinomaan viranomaisille ja niiden rikkominen olisi automaattisesti ”oikeudetonta”. Jos taas asiaa tarkastellaan sananvapauden näkökulmasta, toimitusorganisaatioilla on oikeus arvioida itsenäisesti, milloin kansalaisten tiedonsaantioikeus ylittää turvallisuusviranomaisten tekemän tilanearvion.

Juridisen tulkinnanvaraisuuden lisäksi Viestikoekekus-juttu ilmestyi poliittisten päättäjien kannalta herkkään aikaan. Heti tammikuussa 2018 oli käsillä presidentinvaalien loppusuora ja samaan aikaan hallituksen esitykset uusiksi tiedustelulaeiksi olivat tulossa eduskuntaan käsiteltäviksi. Suomi sai toviksi oman tiedustelua koskevan paljastusdraamansa. Tapauksen journalismissa ja sosiaalisessa mediassa virittämässä keskustelussa huomio ei kuitenkaan kiinnittynyt niinkään tiedustelulakien sisältöön tai siihen, millaista uutta tietoa Viestikoekekus-juttu aiheeseen tuotti. Sen sijaan keskiöön nousi kysymys siitä, oliko HS toiminut väärin julkaistessaan salaisia tietoja. Samalla keskustelu laajeni väittelyksi journalismin tehtävästä erityisesti koskien kansalaisten tiedonsaantioikeutta, lehdistönvapautta, asiakirjojen julkisuutta sekä tiedustelun ja vallankäytön läpinäkyvyyttä.

Tarkastelemme tässä artikkelissa HS:n jutun nostattamia välittömiä kannanottoja ja tulkintoja käyttämällä aineistona alkuperäisen paljastusjutun HS:n verkkolehdestä julkaistuja kommentteja, aiheesta Twitterissä käytyä keskustelua sekä valikoitua otosta tätä keskustelua referoivia uutisia. Taustoitamme aluksi tiedustelua, turvallisuutta ja

tiedustelulakeja koskevan päätöksenteon sekä julkisen keskustelun erityispiirteitä. Tämän jälkeen piirrämme laajempaa kuvaa poliittisen keskustelun dynamiikasta sekä median ja valtion suhteista. Empiirisessä analyysissä kysymme, 1) miten aineistomme kannanotot ja mielipiteiden erot palautuvat erilaisiin puhujarooleihin ja yhteiskunnallisiin asemiin ja 2) millaisia turvallisuuden ja yksilönvapauksien määrittelyjä koskevia yhteiskunnallisia positioita ja ideologisia horisontteja keskustelussa kehkeytyi. Lopuksi pohdimme vielä, millaisia viitteitä analyysi tarjoaa median ja valtion välisten suhteiden rakentumisesta sekä näiden suhteiden mahdollisista muutoksista hybridin mediajärjestelmän oloissa.

Tiedustelu, turvallisuus ja valvonta

Viestikookeskus-juttu ja sen virittämät reaktiot ovat osa laajempaa, maailmanlaajuisista tiedustelua koskevaa keskustelua, jonka pääpiirteet ovat tulleet tutuiksi viime vuosien uutisoinnista. Länsimaissa tiedusteluviranomaisten pyrkimys kansalaisten entistä kattavampaan valvontaan sai puhtia vuoden 2001 terrori-iskujen jälkeen. Tämän jälkeen vihjeitä verkkotiedustelun tehostumisesta ja laajenemisesta tihkui ajoittain julkisuuteen, mutta suurelle yleisölle asioiden tila on alkanut valjeta vasta vuoden 2013 jälkeen Edward Snowdenin vuodettua satoja tuhansia salaisia dokumentteja läntisten tiedustelupalvelujen digitaalisesta valvonnasta. (Kunelius ym. 2017.)

Sittemmin julkinen huomio on laajentunut käyttäjätietoja kerääviin ja analysoiviin verkkoyhtiöihin. Kriittiseen tarkasteluun ovat joutuneet erityisesti globaalit alustajat Google ja Facebook (ks. esim. Moore & Tambini 2018; Gillespie 2018; Zuboff 2019). Tilannekuvaa ovat entisestään mutkistaneet kaupallisen data-analyysibisneksen hämärät kytkökset politiikkaan data-analytiikkayhtiö Cambridge Analytica saatu Facebookin kautta käsiinsä kymmenien miljoonien ihmisten yksityistiedot, joita käytettiin Iso-Britannian EU-eroa ja Donald Trumpia tukeneissa kampanjakoneistoissa.

Edellä kuvatut paljastukset panivat useissa maissa liikkeelle lakihankkeita, joiden tavoitteena on ollut vakuuttaa kansalaiset siitä, että demokraattinen valvonta kyettään ulottamaan myös valtakunnalliseen ja kansojen väliseen verkkotiedusteluun. Lakihankkeet eivät ole silti johtaneet verkkovalvonnan rajoittamiseen. Päinvastoin esimerkiksi Iso-Britannia ja Ranska ovat vahvistaneet tiedusteluelintensä valtuuksia ja toimintakykyä (Hintz & Brown 2017; Baisnée & Frederic 2017 vrt. Lidberg & Muller 2018; Steiger ym. 2016; Tréguer 2017; UNESCO 2017).³ National Security Agency (NSA) ja sen liittolaisten massavalvontaa koskevat paljastukset noteerattiin myös Suomessa. Niitä enemmän kansallista keskustelua kiihdyttivät syksyllä 2013 paljastunut tietomurto Suomen ulkoministeriöön sekä yleinen turvallisuustilanteen kiristyminen Euroopassa. Näiden tapahtumien jälkimainingeissa meillä Suomessa alettiin valmistella kansallisia lakeja sotilas- ja siviilitiedustelua varten. (Kortesoja ym. 2017.) Tiedustelulakien säätäminen on poliittisesti poikkeuksellisen merkittävä kysymys, koska siinä joudutaan muotoilemaan demokraattisen yhteiskuntamuodon kan-

nalta perustavaa käsitteistöä – erityisesti turvallisuuden ja yksilönvapauden välistä suhdetta, jota voi pitää modernin yhteiskunnan ja kansalaisuuden kovana ytimenä (Foucault 1980 [1975]; Foucault 2010 [1978]; Giddens 1990).

Suomessa lainvalmistelussa seurailtiin yleismaailmallista mallia, mutta samalla siinä pyrittiin ottamaan huomioon EU:n tiedustelua koskevat kriittiset linjaukset (Euroopan Unionin tuomioistuin, tapaukset Digital Rights Ireland 8.4.2014 ja Schrems 6.10.2015). Muutoin tiedustelulain valmistelu eteni Suomessa omaksutun rutiinikorporatismiin hengessä (Vesa ym. 2018). Siinä tärkeiksi mielletyt politiikan asiakysymykset pyritään määrittelemään jo hallitusohjelmassa, minkä jälkeen vastuu hallitusohjelman mukaisten tavoitteiden edistämisestä siirtyy ministeriöiden johtamille laaja-alaisille valmisteluryhmille (ks. Oikeusministeriö 2017; Puolustusministeriö 2017; Sisäministeriö 2017). Rutiinikorporatismissa ministeriöillä on valmistelutyössä vahva ote ja epämuodollisen poliittisen lobbauksen vaikutus lakien sisältöön kaventuu. Tämän rinnalla median huomio pyritään ohjaamaan valmisteluprosessin etene mistapaan ja -aikatauluun. Valmistelun tavoitteena on tuoda lakiesitykset mahdollisimman viimeistellyssä muodossa eduskuntaan, mikä puolestaan kaventaa eduskunnan asemaa poliittisen vaikuttamisen areenana (Vesa ym. 2018, 244–245).

Päätöksentekijöiden näkökulmasta rutiinikorporatismia ohjaa poliittisten verkostojen logiikka, jonka pohjalta ministeriöt ja erilaiset intressitahot hoitavat yhteisiä asioita ”tosiasiat tunnustaen, yhteistä etua valvoen ja pitkäjänteisesti neuvotellen” (Kunelius ym. 2009, 448). Kutsumme tätä ajattelun tapaa jatkossa lyhyesti *verkostorationaliteeksi*, jonka ylläpidossa tärkeää on politiikan avaintoimijoiden (työryhmiin osallistuvat järjestöt ja asiantuntijat sekä ministeriöiden virkamiehet) keskinäisen yhteydenpidon merkitystä erilaisten intressien yhteen sovittamisessa.

Median ja politiikan suhde ”ennen ja nyt”

Mediaympäristön digitalisoitumisesta huolimatta politiikan ja median suhteiden tarkastelussa on syytä lähteä liikkeelle 1970- ja 1980-lukujen kriittisen journalismin tutkimuksen avainväitteistä. Niiden mukaan toimittajien ja heidän lähteidensä kohtaamisessa on ennen muuta kyse informaation vaihdannasta. Vaikka osapuolet saattavat ajautua ajoittain ristiriitoihin, suhde on lähtökohtaisesti symbioottinen, sillä pitkällä aikavälillä kanssakäymisestä hyötyvät molemmat (Sigal 1986). Joukkoviestinnän aikakaudella informaationvaihdanta tapahtui näiden kahden instituution välillä ja se perustui usein henkilökohtaisiin suhteisiin. Median ja politiikan suhdetta oli siten luontevaa kuvata esimerkiksi tangon tanssimiseksi tai köydenvedoksi (Gans 1979, 116–117; Luostarinen 1994, 42–48). Viestintäympäristön muutoksessa tämän kaksinapaisen poliittisen vallan kentän kestävyys on joutunut koetukselle (Davies 2019, 91–105).

Journalismin keskeisenä tehtävänä on raportoida poliittisen järjestelmän toiminnasta ja tarjota julkisuustilaa valtakunnan politiikassa tunnistetuille toimijoille. Tämä kuvaus pätee pääosin myös tiedustelulakia koskevaan uutisointiin. Toimituksille tie-

dustelulakien valmistelu on avautunut rutiinikorporatiivisena prosessina, jonka seurauksena ne ovat keskittyneet uutisoimaan lainvalmistelun etenemisestä sekä kuvaamaan prosessissa eteen tulleita ongelmia ja ristiriitoja muodollisen tasapuolisesti (Kortesoja ym. 2017).

Politiikan toimintatapojen seuraamisen rinnalla journalismissa pyritään tilaisuuden tullen myös haastamaan päätöksentekijöitä. Poliitiikan verkostorationaliteettia haastavaa järjenkäytön tapaa voi kuvata *mediarationaalisuudeksi* (Kunelius ym. 2009, 449). Sen pohjalta journalistit voivat tehdä eroa politiikkojen valtapeliin tai ottaa etäisyyttä politiikan välttämättömyyksistä ja kompromisseista (vrt. Kantola 2011, 40–41). Julkisen huomion suuntaamisella toisenlaisiin kysymyksiin tai toimijoihin uutisvälineet tuovat näkyviin yhteiskunnallisia ja poliittisia jänniteitä, jotka ajoittain horjuttavat politiikkaverkostojen sopimia linjauksia ja lisäävät epävarmuutta kompromissien kestävydestä. Helsingin Sanomien juttu Viestikookeskuksen salaisesta toiminnasta muodostaa tässä suhteessa selkeän mediarationaalisen intervention, jonka keskeisenä tavoitteena oli herättää julkisia reaktioita sekä politiikkaverkostoissa että niiden ulkopuolella.

Päättäjien näkökulmasta mediarationaalisuus tuottaa lyhytjänteistä, poukkoilevaa sekä tunteisiin ja moraaliseen närkästykseen vetoavaa julkista keskustelua. Journalismivälitteinen julkisuus onkin politiikan toimijoille jossain määrin ennakoimaton ympäristö. Toisinaan se on latentti ja hiljainen, mutta toisinaan se aktivoituu kärjekkäiden kannanottojen myötä. Journalismin toiminta voi ärsyttää ja häiritä politiikan verkostoja (Marcinkowski & Steiner 2014). Tämän rinnalla on hyvä muistaa, että journalismin autonomiaa suhteessa politiikan verkostoihin on pidetty rajallisena (Bennett 2016 [1983]).

Julkinen keskustelu ei rajoitu joukkoviestimiin vaan se levittäytyy median käyttäjien jakamisen ja kommentoinnin kautta monille digitaalisille alustoille (Jenkins 2015; Sumiala ym. 2018). Nykyisessä hybridimediajärjestelmässä samat tietolähteet ja julkaisemisen kanavat ovat sekä instituutioiden että niiden ulkopuolisten käytävissä (Chadwick 2013). Tällöin kamppailussa julkisesta huomiosta ja kyvystä määrittellä keskustelua hallitsevia näkökulmia ratkaisevaksi nousee toimijoiden kyky tunnistaa informaatiovirrassa kulkeutuvia erilaisia aineksia sekä sovittaa niitä omiin tarkoituksiin.

Siihen nähden, että internet on kiihdyttänyt uutisoimisen sykliä ja kiristänyt media-toimijoiden keskinäistä kilpailua, se on muuttanut journalismin ja politiikan välisiä suhteita yllättävän vähän (emt. 176). Perinteiset uutistoimitukset ja viestintäkonsulttien avustamat poliittiset järjestöt ovat hybridimediajärjestelmässä vahvoilla, koska ne ovat ottaneet sosiaalisen median työkalut omaan käyttöönsä. Tämän lisäksi niillä on vahva intressi tietää, mitä muut toimijat verkossa tekevät. Mediatilat ja politiikan taustavaikuttajat ovat digitalisoituvassa ympäristössä erityisen kiinnostuneita yleisön reaktioista ja käyttäytymisestä sekä siitä, mitä nämä ajattelevat mediasta tai poliitikoista (emt. 175). Erilaisten verkkoanalytiikan työkalujen ansiosta erilaisten keskustelufoorumien, Twitter-verkostojen ja Facebook-ryhmien toimintaa voidaan tarkkailla kauempaa ilman, että keskustelijoihin oltaisiin mitenkään yhteydessä.

Laajennamme seuraavaksi politiikan ja journalismin suhteiden tarkastelun koskemaan valtion ja median suhteita hybridimediajärjestelmässä Viestikookeskus-jutun kommentoinnin yhteydessä.

Tapaus, aineisto ja menetelmät

Viestikookeskus-jutun taustalla oli HS:n toimituksen arvio siitä, että tiedot voi – ja tulee – julkaista journalistista harkintaa käyttäen. Julkistaessaan salassa pidettyä tietoa lehti asetti kyseenalaiseksi sen, saavatko Puolustusvoimat harjoittaa tiedustelua kansalaisten tietämättä. Tämä kysymys asetti juttua kommentoineet tahot Carl Schmittin (2007 [1963]) kuvaamaan politisoituneeseen asetelmaan, jossa heidän piti nimetä ystävänsä ja vihollisensa. Valinta kohdistui ensisijaisesti Helsingin Sanomiin.

”Salaisuus kallion uumenissa” -juttu nostatti hetkellisen vastausryöpyn etenkin Twitterissä ja HS:n verkkolehden uutiskommenteissa. Verkkolehdessä julkaistuun juttuun jätettiin muutamassa päivässä (16.–18.12.2017) yhteensä 290 lukijakomenttia. Aihe sai lehdessä odotetusti jatkoa otsikolla ”Suomi pääsee uusien tiedustelulakien myötä käsiksi Venäjältä kaapelien kautta tulevaan tietoon” (HS 2017b), mutta juttu keräsi HS.fi:ssä enää seitsemän kommenttia. Aloitusjutun kommentointi muodostaa aineistomme ensimmäisen osan. Sen sijaan jatkojutun kommentteja ei otettu enää tarkasteluun.

Aineiston toinen osa koostuu Twitterissä samalla aikavälillä aihetunnisteella #hsgate käydystä keskustelusta, yhteensä 470 twiitistä. Twitterissä keskustelua käytiin paljon myös #tietovuoto-tunnisteen alla. Koska kohdistamme huomiomme journalistien toimintaan ja HS:n paljastuksen oikeutusta koskevaan keskusteluun, #hsgate sopii tarkemmin sisällön erittelymme tavoitteisiin. Kahden eri foorumin yleisöreaktioiden vertailuun käytimme kahta sanamäärältään yhtä suurta aineistoa (molemmissa noin 19 000 sanaa, eli yhteensä sata liuskaa tekstiä). Tapaus sai huomiota myös muissa viestintävälaineissä, ja käytimme ajankohtaisen journalistisen kommentoinnin tekstejä täydentävänä aineistona tulkintoja kehitellessämme. Aineistomme edustaa silti vain yhtä, mutta kysymyksenasettelumme kannalta intensiivistä siivua eri foorumeilla käydystä kommentoinnista.³ Sen pohjalta tekemämme yleistävät johtopäätökset on syytä ottaa suuntaa antavina.

Aineistosta hahmotimme ensin keskustelun pääpiirteet jakamalla kommentit (N=760) kolmeen kategoriaan, eli 1) julkaisua tukeviin, 2) sitä vastustaviin sekä 3) muihin kommentteihin, joissa HS:n paljastukseen ei otettu suoraa kantaa. Puolesta ja vastaan kantaa ottavat kategoriat sopivat edellä kuvattuun politisoituneeseen asetelmaan, jossa vaihtoehdot tiivistyivät ystävä-vihollinen-valintaan. Kantaa ottavat viestit oli varsin helppo tunnistaa ja sijoittaa jompaankumpaan kategoriaan silloin, kun kommentoijat argumentoivat toisiaan vastaan. Osa kommenteista oli monisäikeisimpiä ja ne olivat vaikeammin luokiteltavissa. Näissä tapauksissa tarkastelimme niiden suhdetta muihin kommentteihin. HS:n verkkolehden keskusteluissa lähdettiin usein liikkeelle mielipiteestä tai reagoitiin toisen kirjoittajan aiemmin esittämään mielipi-

teeseen. Vastaavasti twiitit saattoivat olla kannanottoja tai kommentteja muiden esittämiin ajatuksiin tai linkkien ja kuvien jakamista ilman perusteluja. Kantaa ottamattomaksi ”muuksi kommentoinniksi” luettiin esimerkiksi uutislinkin levittäminen eli toisen käyttäjän twiitin uudelleenjulkaiseminen ilman kommenttia (uudelleentwiittaus) tai aiheeseen liittymätön keskustelun häiriköinti (trollaus).

Sosiaalisesta mediasta kerättyjen aineistojen analysoiminen edellyttää yksityisyyden suojaamiseen ja julkaisemiseen liittyvää harkintaa (Kosonen ym. 2018, 119), erityisesti koskien verkkokeskustelijoiden anonymiteettiä. HS.fi keskustelupalstalla verkkokeskustelua käydään julkisesti ja valvotusti nimimerkin suojissa, jolloin keskustelijoita on vaikea tunnistaa. Twitter-keskustelu on puolestaan julkista ja yksittäisten valvojen ulottumattomissa. Twitter-nimimerkki saattaa antaa viitteen henkilötiedosta, mutta tilin hallinnoijalla on mahdollisuus päättää, mitä tietoja hän itsestään antaa.⁴ Aihe-tunnisteen käyttö viittaa yleisesti siihen, että kommentoija tuo oman kannanottonsa julkisuuteen kytkemällä sen selkeästi tiettyyn, itse valitsemaansa keskusteluun. Näistä syistä emme näe mahdollisesta tunnistamisesta tässä käytetyissä aineistoissa aiheutuvan sellaista haittaa, mikä vaatisi esimerkkien anonymisointia.

Käyttämämme luokitukset ovat analyttisiä kategorioita. Niiden tarkoituksena oli paikantaa kannanottojen taustalla vaikuttaneiden rationaleettien välisiä eroja ja yhtäläisyyksiä. Mikäli yksittäisen puheenvuoron kannanotto ei käynyt ilmi kommentin sisällöstä, tarkastelimme sen kontekstia ja suhdetta keskusteluketjussa esitettyihin muihin kommentteihin. Yksittäisen kommentin mahdollinen väärinkoodaus ei aiheuta vinoumaa aineiston laajemmassa tulkinta- ja viitekehysessä, sillä analyysin kohteena oli julkinen mielipide ja sen muotoutuminen. Aineisto valikoitui laadullisen analyysin kohteeksi edellä mainitun ajallisen ja temaattisen rajauksen perusteella ja analyysi kohdistuu kannanottojen välisten yhteiskunnallisten yhteyksien ja erojen kartoittamiseen.

Taulukko 1. Keskustelijoiden kanta Helsingin Sanomien julkaisupäätökseen jutun kommenttipalstalla (HS.fi) ja Twitterin #hsgate -aihetunnisteen piirissä.

	Vastustaa julkaisemista % (N)	Tukee julkaisemista % (N)	Ei ota kantaa % (N)	Yhteensä N
HS.fi	53,4 (155)	29,0 (84)	17,6 (51)	290
Twitter	46,2 (217)	22,8 (107)	31,2 (146)	470
Yhteensä	48,9 (372)	25,1 (191)	25,9 (197)	760

Keskusteluaineiston mielipidejakauma (taulukko 1) osoittaa, että yli puolet HS.fi:n uutiskommentoijista ja alle puolet Twitter-postauksen lähettäneistä suhtautuivat kielteisesti HS:n juttuun. Jos kantaa ottamattomat kommentit rajataan vertailun ulkopuolelle, kaksi kolmasosaa (66 %) kantaa ottaneista vastusti ja joka kolmas (34 %) tuki HS:n toimintaa. Tarkastelemme seuraavaksi kannanottoja laadullisen sisällön eritte-

lyn keinoin (vrt. Herranen & Vadén 2017). Menetelmämme perustuu aineistolähtöisen sisällön erittelyn ja diskursianalyysin yhdistelmään. Tämä on mielekäs lähestymistapa, koska diskursiivisten asemien ja argumentaation periaatteiden tunnistaminen sekä diskursiivisten rakenteiden tarkasteleminen edellyttävät ensin toimijatason puhetekojen sisällöllistä kuvaamista. Sisällön erittely kohdistuu kommentissa ilmaistuihin kantoihin ja suhtautumiseen toisiin toimijoihin. Tämä vie tarkastelun ensin puheteon tilannekoh-taiselle tasolle. Kommenttiketjuja tiivistämällä voimme tarkastella laajemmin turval-lisuudesta ja kansalaisvapauksista käytyä debattia sekä näiden tuottamaa poliittisen keskustelun dynamiikkaa, jota esimerkiksi perinteinen vasemmisto-oikeisto-erottelu tai populismi-eliitti-jakolinja eivät kokonaan tavoita.

Julkaisua vastustaneet kannanotot

HS.fi: ”Täysin käsittämätön julkaisupäätös”: HS:n kommenttipalstalla vastustavien kannanottojen yhteinen päätelmä oli, että lehdellä ei ollut oikeutta julkistaa salaisiksi luokiteltujen asiakirjojen sisältämiä yksityiskohtia. Tämä näkemys organisoitui koko kommenttiketjun liikkeelle panneen nimimerkki *Mediatoimittajan* (16.12.) taakse. Tämä aloituskommentti keräsi HS.fi:ssä yli kaksi tuhatta hyvin argumentoitu -klikkausta:

Miksi HS julkaisee erittäin salaisiksi luokiteltuja, arkaluontoisia tietoja maanpuolustuk-sesta? Ihmettelen vain motiivejanne. Tuoko lisäarvoa uutiseen? Ihmettelen vain, mitä asiaa toimittajat oikeasti ajavat.

Mediatoimittajan esittämät kysymykset tarjosivat kommentoijille kolmenlaisia näkö-kulmia julkaisun motiivien arvuutteluun. Ensimmäisessä toimittajien motiivit nähtiin poliittisesti vääränlaisina. Joillekin kommentoijille paljastusjuttu oli ”punavihreää vou-hotusta parhaimmillaan” (*lapatossu* 17.12.). Nimimerkki *Suutari P* (16.12.) liitti tapauk-seen historiallisen myytin toimittajien ideologisista vaikuttimista: ”Ai että mitä asiaa toimittajat ajavat? No sitä, mitä Sirolaopistossa opetettiin!” Puoluepoliittisesti ”vää-rien” aatteiden lisäksi toimittajia moitittiin isänmaallisuuden puutteesta ja halutto-muudesta tukea valtion pyrkimyksiä huolehtia kansalaistensa turvallisuudesta. *Hectus* (16.12.) oli sitä mieltä, että Viestikoekekeskus-juttu oli ”raukkamaista lioittelua” ja ”oman pesän likaamista”. *Petteri T:n* mielestä (16.12.) tällaisella ”skandaalihakaisuudella tuho-taan monen isänmaallisen ihmisen ja organisaation pitkäjänteistä työtä.”

Toisessa HS:n motiivien epäilyssä toimittajista on tullut liian itseriittoisia. Tässä roo-lissa he eivät tunnu olevan vastuussa kuin itselleen tai edustamalleen mediabisnek-selle. *Tuotanoin* (16.12.) kummasteli journalistien itsekeskeisyyttä: ”Omaa egoaanko toimittaja pullistelee? *Blindboy* (16.12.) oli sitä mieltä, että kyse on pitkään jatkuneesta ylimielisyydestä, jonka takia ”Helsingin Sanomien toimittajat ovat syvällä hybriksen vallassa, kaikkien yläpuolella.” Joillekin vuodetun aineiston julkaisu edusti huomio-hakuista ja taloudellisesti motivoitunutta klikkijournalismia, jossa ei välitetä siitä, että ”turvaluokiteltujen dokumenttien julkaiseminen on ala-arvoista” (*juv2* 16.12.).

Kolmannessa kritiikin linjassa perättiin vastatoimia. Monet HS:n arvostelijat kehoittivat valtiovaltaa käynnistämään tutkimukset tietojen paljastamiseen vaikuttaneiden tahojen selvittämiseksi. *RAMIRAIKKA* (16.12.) penäsi valtiolta toimia: ”Nyt poliisitutkinta vireille ja sassiin!” *Moshevelnik* (16.12.) täsmensi, että ”kansallisen turvallisuuden nimissä tiedot medialle vuotanut henkilö pitää paljastaa ja asettaa artikkelin kirjoittaneet toimittajat edesvastuuseen Suomen turvallisuuden vaarantamiseen tähtäävästä toiminnasta.” Tätä mieltä oli myös *luottamuspuola* (16.12.), jonka mielestä: ”Kyseiset toimittajat ja varkaat tulisi asettaa välittömästi valtakunnan oikeuteen”.

Twitter: ”Sitä saa mitä tilaa”: Twitterissä erittäin salaiseksi luokitellun tiedon julkaisemiseen suhtauduttiin pääosin kielteisesti, aivan kuten HS.fi:n keskustelussa. Twitterissä julkaisua vastustaneet kannanotot olivat usein jyrkempiä kuin HS:n valvomalla keskustelupalstalla nimimerkkien suojissa esitetyt näkemykset. Kriitikoiden mielestä tapauksen synnyttämä kohu oli ennen kaikkea jutun kirjoittaneiden toimittajien syytä. Jos toimittaja oli saanut käsiinsä salaiseksi määriteltyä aineistoa, ”oikea osoite olisi ollut poliisi eikä hs.fi.” (*iinapalo* 18.12.) Toisen kommentin mukaan HS:n toimittajat olivat käyttäneet sananvapauttaan vakavassa asiassa ja väärin motiivein: ”Media on Suomessa maailman vapaimpia, mutta ei sekään voi ihmisten turvallisuutta vaarantaa kiinnostavan jutun varjolla.” (*ahonen_antti* 18.12.) Tähän liittyy aineistossa yleinen journalismin itsesääntelylle vastakkainen argumentti, jonka mukaan ”Ei ole toimittajien asia arvioida mitä osia salaisista tiedoista voidaan julkaista.” (*lappalainen4* 17.12.)

Joissakin vastustavissa twiiteissä journalismin toimintaa haluttiin selvästi rajata niin, että sen yhteiskunnalliseen rooliin eivät kuuluisi journalistiset interventiot:

Median tehtävä on tiedottaa asioista neutraalisti, valvominen ei ole median tehtävä. Kansalaisilla on oikeus tietää, mutta salatut asiapaperit ovat sen oikeuden ulottumattomissa. (djzanta 17.12.)

ManolisHuuki (18.12.) ilmoitti, että ”4. Valtio mahti [eli media] ei ole muiden yläpuolella” ja että hän aikoo jättää ”viikon kuluttua @hsfi tiedustelua koskevasta artikkeleista kantelun Julkisen Sanan Neuvostoon.”

Journalistien oikeuksien ja velvollisuuksien pohdinta konkretisoitui KRP:n suorittaman kotietsinnän yhteydessä. Toimittaja Laura Halmisen yritys tuhota kannettavalle tietokoneelle tallennettuja tietoja ja tästä aiheutunut palohälytys virittivät Twitterissä ironisia tai avoimen pilkallisia kommentteja: ”kun suvaitsevainen toimittaja vasaroi kovalevyä, niin se ei tarkoita sitä, että todisteita yritettäisiin hävittää, vaan sitä, että lähdesuoja säilyisi.” (*Lyde* 18.12.) Tapaus nosti suosituiksi meemeiksi GIF-animaatioita, joissa tietokoneita vasarointiin ja tiedostoja tuhottiin. Tässä olisi voinut syntyä kytkös Snowdenin paljastuksiin, joiden yhteydessä *Guardianin* toimittajat joutuivat tuhoamaan tietokoneen kovalevyjä Iso-Britannian tiedustelupalvelun agenttien käsystä ja näiden silmien alla. Sen sijaan Twitterissä tuotiin lähinnä esiin vahingoniltoa toimittajan puutteellisiksi oletettuja tietosuojataitoja kohtaan.

Julkaisua tukeneet kannanotot

HS.fi: ”Arvokasta työtä”. Verkkolehden uutiskommenteissa HS:n toimintaa tukeneet keskustelijat joutuivat altavastaaajiksi. Esimerkiksi *Kaartelija* (16.12.) myönsi suhtautuvansa epäilevästi salaiseksi luokitellun tiedon julkaisemiseen, mutta piti juttua silti hyvänä. *Napandeerus* (16.12.) hämmästeli kriitikoiden tuhtumusta, koska paljastusten tuottama vahinko oli hänen mukaansa vähäinen. Samalla tällainen kanta tuli vähätelleeksi julkistettujen tietojen ajankohtaisuutta: ”Jos Hesarin toimittaja saa jonkun 10 vuotta vanhan tiedon tongittua esille niin Venäjä aivan varmasti tietää jo samat asiat.” Samaa mieltä oli myös *Xpat* (17.12.): ”Ei tuossa nyt ollut oikein mitään, mitä ei Ilkka Remeksen kirjoissa jo oltaisi sanottu...”

Nimimerkki *Mustapuro* (16.12.) yhtyi siihen, että julkaisun tuottama informaatio ei voinut tulla kenellekään täytenä yllätyksenä. Tästä huolimatta hän puolusti julkaisemista, koska juttu nosti tiedustelutoiminnan oikeutuksen ja valvonnan tarpeen keskustelun kohteeksi. Huomionarvoista on, että *Mustapuron* kommentti keräsi suhteellisen vähän hyvin argumentoitu -klikkauksia (23 kpl). Nimimerkki *V2* (16.12.) puolestaan totesi, että ”Suomen kansalla täytyy olla oikeus tietää, mitä sen nimissä puuhataan.” *Jujule* (18.12.2017) vakuutti, että: ”Nämä arkaluontoiset asiat on hyvä tietää.” Nimimerkki *johnny1* (17.12.) vihjasi, että juttu paljasti pimeitä puolia suomalaisesta poliittisesta kulttuurista: ”Tässä ei ole kyse mistään kansallisesta turvallisuudesta vaan maan korruptiosta.”

Osassa ymmärtävistä kommenteista tapaus kytkettiin massavalvontaa koskeviin maailmanlaajuisiin paljastuksiin. HS:n toiminnan nähtiin olevan samassa linjassa liberaalien ja yleistä arvostusta nauttivien *Washington Postin* ja *Guardianin* kanssa, jotka olivat olleet avainasemassa Snowdenin paljastusten julkistamisessa. Kommenteissa kannettiin myös huolta uuden lain mahdollistamista väärinkäytöksistä Suomessa. Nimimerkki *Giuz* (16.12.) oli sitä mieltä, että ”tiedustelussa ei ole koskaan oikeasti toiminut kuin yksi sääntö: älä jää kiinni”. *Juhannes* (16.12.) päätteli, että Suomessa ”tiedustelulain keskeinen tavoite on murtaa viestintäsalaisuus, joka on ollut keskeinen osa länsimaisten demokratioiden ihmisoikeuksia.”

Twitter: ”Hesari toimi isänmaallisesti”: Presidentinvaalien alla HS:n paljastusta käsittelevät kommentit politisoituivat Twitterissä erityisesti kansallismielisen retoriikan luoman kaikupohjan avulla. Esimerkiksi Talouselämän mukaan perussuomalaisten presidenttiehdokkaalle Laura Huhtasaarelle ”vähän tuli sellainen olo, että Kremlin asiallako tässä ollaan?” (*talouselama* 18.12.). Suomenmaan twiitissä Huhtasaaren vastaehdokkaista vihreiden Pekka Haavisto taas asettui puolustamaan lehdistön vapautta ja tiedustelulaista käytävää avointa julkista keskustelua: ”Medialla on syystäkin laajat toimintavapaudet” (*suomenmaa* 17.12.).

Tiedustelulain valmisteluun itsekin osallistunut vihreiden Jyrki Kasvi antoi HS:lle tunnustusta vastuullisuudesta julkisuuteen tuotujen tietojen suodattamisessa. Tämä ei hänen mielestään poistanut kaikkia paljastukseen liittyneitä riskejä:

@hsfi näyttäisi varoneen julkaisemasta Suomen turvallisuudelle suoraan haitallisia tietojja. Suurempi vahinko Suomelle onkin se, että salaisia asiakirjoja ylipäättään on päätynyt väärin käsiin, mikä ainakin hieman heikentää Suomen mainetta luotettavana tiedustelukumppanina. (jyrkikasvi 16.12.)

Julkaisua tukeneet keskustelijat virittivät epäilyjä myös muiden kuin toimittajien motiiveista. Valtion, sotilaiden ja verkkokeskustelijoiden muodostaman ”armeijan” hyökkäyksiä toimittajia kohtaan ihmeteltiin:

Miksi sisäinen tutkinta tehdään Helsingin Sanomissa? Eikö se pitäisi tehdä Puolustusvoimissa? (timo_karkkainen 18.12.)

JariVaara (18.12.) lisäsi kierroksia: ”Turpoeliitti mölisee, jotta kukaan ei keksisi kysyä sitä tärkeää kysymystä. (...) Miksi salaisia papereita on ilmeisen yleisessä jaossa.” *Jone (18.12.)* puolestaan sanoi, että ”Demokraattiseen valtioon kuuluu vapaa ja itsenäinen media, joka voi tarvittaessa paljastaa valtionhallinnon väärinkäytöksiä vaikkapa salaiseksi leimattuja papereita julkistamalla.”

Diskursiiviset ulottuvuudet ja ideologiset horisontit

Kiista HS:n paljastuksen oikeutuksesta mobilisoi erilaisia puhetapoja hybridissä mediajärjestelmässä. Niiden analysoimiseksi tarvitaan diskurssianalyttistä otetta, joka auttaa abstrahoimaan aineiston erittelyn perusteella kommenttien taustalla vaikuttavia yleisempiä merkityksen rakenteita ja ideologisia horisontteja (Höijer ym. 2007). Suhteellisen pysyvät ideologiset horisontit ovat toimijoille hyödyksi, kun nämä pyrkivät jäsentämään monimutkaista sosiaalista todellisuutta ja artikuloimaan vaikkapa valtion, kansalaisten, julkisuuden ja sananvapauden suhteita. Tällä tavoin muodostuvat näkökulmat ovat abstraktimpia kuin yksittäiset tilannekohtaiset kannanotot. Diskursiivisten ulottuvuuksien tunnistamisen avulla on mahdollista nähdä perinteisten poliittisten jakojen, kuten vasemmisto-oikeisto- tai eliitti-populismierottelujen, taakse.

Diskurssianalyysissä kuvaamme siis tilannekohtaisten puhetekojen kautta ideologista horisonttia, joka tekee puheteoista mielekkäitä. Tämä horisontti ei ole sellaiseen ja välittömästi havaittavissa, vaan sen esiin tuottamiseen tarvitaan vertailevaa tulkintaa. Tätä suhteuttamista varten täydensimme edellä kuvattua kommenttiaineistoa muista medioista kuin HS:stä kerätyillä uutisilla, joissa erinäiset asiaa tuntevat, edustavat ja tietävät tahot ottivat kantaa aiheeseen.

Luennassamme nousi esiin neljä toisistaan erottuvaa ideologista horisonttia. Niissä keskustelijoita erottaa toisistaan ensinnäkin erilainen suhtautuminen tietovuotoon: Tekikö HS oikein julkaistessaan tiedustelua koskevaa salaiseksi luokiteltua tietoa (sananvapauden ja yksityisyyden nimissä) vai olisiko sen pitänyt pidättäytyä uutisoinnista (kansalliseen turvallisuuteen vedoten)? Toiseksi asemia erottaa puhu-

jien oma asema suhteessa turvallisuus- ja ulkopoliittiseen sekä asiantuntijaeliittiin: Tarkastelivatko nämä kiistaa politiikan verkostojen sisältä vai niiden ulkopuolelta?

Olemme laatineet keskustelun diskursiivista ulottuvuuksista nelikentän (Taulukko 2), joka auttaa tunnistamaan keskustelussa esiintyneitä ideologisia horisontteja. Vaikka nelikenttä ei tavoita keskustelun kaikkia nyanseja, sen avulla voi nähdä, miten artikkelissa edellä kuvatut puheenvuorot ja niiden rakentamat tulkintakontekstit nivoutuvat toisiinsa. Kyse on – ja vieläpä yhtäaika – yhtäältä tiedustelun, turvallisuuden ja valvonnan yleisistä periaatteista sekä toisaalta valtion ja median suhteista.

Taulukko 2. Kannottojen diskursiiviset ulottuvuudet ja ideologiset horisontit

	Realistit	Liberaalit
Politiikkaverkostojen sisäiset asemat	<i>”Turvallistajat” Kansallinen turvallisuus Poliittinen realismi</i>	<i>”Pragmatistit” Yksilönvapaudet Liberaalidemokratia</i>
Politiikkaverkostojen ulkopuoliset asemat	<i>”Patriootit” Kansallinen turvallisuus Autoritaarinen populismi</i>	<i>”Vahtikoirat” Yksilönvapaudet Libertarismi</i>

Realistit vs. liberaalit. HS:n toimintaa kommentoineiden puhetapojen ideologisia horisontteja määrittää kansallisen turvallisuuden sekä yksilönvapauksien (kuten sananvapaus ja yksityisyys) välille rakentuva suhde. HS:n toimia vastustaneet kannat palautuvat argumenttiin, jonka mukaan salaiset tiedustelutoimet ovat välttämättömiä kansalliselle turvallisuudelle ja että ilman turvallisuutta ei voida ylläpitää yksilönvapauksia ja demokratiaa. Nämä julkaisua vastustavat realistit nojaavat tässä mielessä turvallistamiseen, jonka mukaan kansalaisvapauksia ja demokratiaa on voitava viime kädessä puolustaa näitä periaatteita rikkovilla keinoilla. Realistien perustelut paljastuksen tuomitsemiselle saavat tukea kansainvälisen politiikan ajankohtaisesta tilanteesta, jossa sotilastiedustelun suorituskyky koetaan erityisen tärkeäksi.

Tiedustelupääällikkö Harri Ohra-ahon mukaan paljastusjuttua ei olisi saanut julkaista, sillä hänen mukaansa se vaaransi kansallinen turvallisuuden: ”Kaiken salaisen materiaalin julkaisu on vakavaa. Jos ajatellaan sotilastiedustelun roolia, niin sehän on maamme puolustuksen etulinja.” (YLE Uutiset 2017a). Presidentti Sauli Niinistö penäsi julkisesti tiedustelulakeja, jotka raamittaisivat toimintaa tulevaisuudessa (MTV Uutiset 2017a). Tikkakosken Viestikokeskuksen tietojen salailusta aiemmin kannellut toimittaja Olli Ainola (Iltalehti 2017a) tuki ajatusta tiedustelun tarpeellisuudesta, mutta käänsi epäilyksen tiedusteluviranomaisiin kysymällä: ”ovatko viranomaiset itse jatkuvasti kehittäneet suojaustapojaan nykyajan vaatimuksia vastaaviksi.” Ainolan mielestä ”Helsingin Sanomien toimittajat ovat voineet tehdä tärkeän palveluksen yhteiskunnalle paljastaessaan mahdollisesti vaarallisen tietoaikon turvallisuusasiakirjojen

suojaamisessa.” Monille keskeisin ongelma oli se, että salaista tietoa oli ylipäättään vuodettu: ”Jos salaista tai erittäin salaista tietoa vuodetaan lehdistölle, niin on selvä asia (...) että siitä on haittaa”, kansainvälisen politiikan dosentti Jan-Peter Paul korosti (YLE Uutiset 2017b).

Perustelut turvallisuuspolitiikan erityisyydestä nojaavat poliittiseen realismiin (Morgenthau 2005 [1948]). Sen näkökulmasta (sotilas)tiedustelu on luonteva osa kansallisten etujen puolustamista. Juuri se, että kansainvälisessä järjestelmässä kaikki vakoi-levat, tekee tiedustelusta hyväksyttävää. Maailmanpoliittisten jännitteiden kasvettua 11. syyskuuta 2001 terrori-iskujen jälkeen poliittisesta realismista on tullut uudelleen näkyvästi vallitseva tapa jäsentää yhteiskunnallisia uhkia. Terrorismin uhka on johtanut valtiot tehostamaan kansainvälistä tiedustelutoimintaa sekä lisäämään kansallisten tiedustelupalvelujen välistä yhteistyötä kaikkialla maailmassa. Sitä on käytetty myös oikeuttamaan uusia tiedusteluvaltuuksia erilaisiin kyberuhkiin varautumisessa (Kortesoja ym. 2017).

HS:n juttua tukeneet liberaalit kannat puolestaan näkevät yksilönvapaudet jakamatomina ja luovuttamattomina demokraattisina perusoikeuksina. Kansallinen turvallisuus on tämän näkemyksen mukaan rakennettava näiden oikeuksien kunnioittamisen ja siitä kumpuavan yhteiskunnallisen luottamuksen varaan. Tämä perusteluketju nojaa klassiseen liberaaliin ajatukseen yhteiskunnan instituutioiden läpinäkyvyydestä ja kansalaisten laajasta yksityisyyden suojasta demokratian peruselementteinä. Tämän kannan mukaan kansalaisilla on oikeus tietää, millaisia ovat valtion tiedusteluorganisaatiot ja niiden toiminta – riippumatta siitä, ovatko tiedusteluorganisaatiot itse luokitelleet tämän tiedon salaiseksi tai siitä, käytetäänkö joitakin valtuuksia oikein tai väärin. Nimerkki *hetkenajassa* (16.12.) oli HS:n keskustelupalstalla sitä mieltä, että ”Sotilaille ei koskaan tule antaa valtaa” ja että ”on hienoa, että löytyy rohkeita toimittajia”. *Valeprofeetta* (16.12.) kommentoi aihetta HS.fi:ssä liberaalin demokratian periaatteiden valossa:

Vapaaseen ja avoimeen yhteiskuntaan kuuluu, että media voi tutkia myös sellaisia organisaatioita, joiden toiminta on salaista kansallisen turvallisuuden takia.

Vaikka politiikan tutkimuksessa usein tehty erottelu realistien ja liberaalien välillä voi näyttää sovittamattomalta, käytännössä molempien näkökantojen kannattajat tunnistivat toistensa johtavat periaatteet. Analysoimassamme tapauksessa tämä ilmeni keskustelun loppuvaiheessa virinneessä puolustustahtoa ilmentäneessä perinnepuheessa. Erityisen kiinnostavaksi Twitter-keskustelun teki se, että siihen ottivat osaa tapauksen asianosaiset sotilastiedustelun ylipäälliköstä HS:n päätoimittajaan. Näiden toimijoiden välille syntyneessä julkisessa vuorovaikutuksessa tavoitteena näytti olevan keskinäisen luottamuksen palauttaminen ja (uudelleen)rakentaminen. Puolustusvoimien tiedustelupäällikkö, kenraalimajuri Harri Ohra-aho *Ohra_aho* (16.12.) vetosi Twitterissä suoraan HS:n päätoimittajaan sotilastermein: ”Nyt ei jäädä tuleen makaamaan @KaiusNiemi. Yhteistyö on ainoa vaihtoehto luottamuksen uudelleen rakentamiseen.” Vetoamus sai heti vastakaikua, ainakin jos sen merkinä pitää Ohra-ahon ja Kaius Niemen sotahistoriaa koskevia muisteluja Twitterissä:

Sain toimia Simo Häyhän muistoa kunnioittavan Pohjois-Karjalan prikaatin komenttajan vuosituhannen alussa (@Ohra_aho 16.12.)

Isoisäni veli kaatui juuri Kollaalla tammikuussa 1940. Kävin kesällä tappokukkulaksi nimetyn paikan lähellä pitämässä hiljaisen hetken hänen ja muiden muistoksi. (KaiusNiemi 16.12.)

Isänmaallisuutta henkivää yhteisymmärrystä rakennettiin vielä maanantai-illan Ylen A-studiossa, ja tuota lähetystä kommentoitiin myös Twitterissä. *PursiainenOlli* (18.12.) toi esiin näkemyksen, jonka mukaan keskustelu olisi kirkastanut julkisuuden periaatteita:

Lähdesuoja on tae julkisten ja kansalaisia koskettavien asioiden käsittelyyn lehdissä. Sitä ei saa murtaa. Vuotajan motiivit eivät ole lehdistön vastuulla, mutta harkintaa tiedon julkaisemisessa tulee tehdä. Kyse on tiedon jakamisesta ja oikeudesta saada tietoa.

Toisille keskustelu jätti yhä avoimia kysymyksiä. *JussiEronen* (18.12.) ihmetteli: ”Kukaan ei vastannut, kun Kaius Niemi kysyi, mikä kohta jutussa oli vaarallinen”. Tai toisin sanoen: ”Mikä olisi se konkreettinen tieto, jonka epäillään aiheuttaneen #turvallisuuksalaisuuden paljastamisen”? (*pirjoriitta* 18.12.).

Keskustelu Twitterissä tiivistyi lopulta välienselvittelyksi siitä, julkaisiko HS operatiivista tietoa vai ei. *JiiPeePuro* (18.12.) oli sitä mieltä, että ”Kukaan ei kiellä tutkivaa journalismia, turvaluokiteltujen dokumenttien julkaisemisen kyllä.” HS:n entinen päätoimittaja Mikael Pentikäinen kommentoi kohua Demari-lehdessä. Hänen mielestään ”jotkut kenraalit ovat olleet hämmästyttävän aktiivisia sosiaalisessa mediassa”, mihin *oikealceCold* (18.12.) vastasi Twitterissä: ”milloinka sitten, jos ei nyt? Niille [salaiseksi] luokituksille kun on syynsä. Kyse ei ole siitä, että 10-vuotias näkee K12-elokuvan.”

Politiikkaverkostojen sisäiset vs. ulkopuoliset asemat. Nelikentän ideologiset horisontit kuvaavat puhuja-asemien suhdetta poliittisen päätöksenteon ja yhteiskunnallisen vaikuttamisen verkostoihin. Poliitiikkaverkostojen sisäpuolen julkaisua vastustaville realistien kommenteille oli tyypillistä neutraalilta vaikuttava turvallisuuspuhe, ”turpodiskurssi”. Siinä vaalittiin luottamusta viranomaisten kykyyn vaalia demokratiaa siitäkkin huolimatta, että tiedustelussa kaikki tieto ei voi olla julkista. Julkaisua tukeneessa yksilönvapauksia korostaneessa vahtikoirien vallankäytön ulkopuolisesta asemasta puolestaan tuotiin esiin, että tiedustelutoimijoille annettavista uusista toimintavaltuuksista on voitava käydä avointa julkista keskustelua ja että uusien valtuuksien tarve tulisi pystyä perustelemaan.

Tapausten periaatteellinen luonne asetti erityisesti politiikkaverkostojen suhteen tasapainottelevat päätoimittajat pohtimaan tietovuodon alkuperää. Lännen Median päätoimittajan Matti Posion mukaan ”Hesarin tiedostoista ei etsitä nyt enempää eikä vähempää kuin vakavaa vuotajaa – ja loogisesti päätellen jopa mahdollista myy-

rää, joka on toiminut korkeissa tehtävissä tasavallan johdossa.” (Turun Sanomat 2017). Aamulehdessä Posio spekuloi: ”Jos Tikkakoski-vuoto olisi vieraan vallan vaikutusyritys Suomen presidentinvaaleihin, se olisi todennäköisesti saanut onnistuneen alun.” (Aamulehti 2017). Tämä lause viittaa Venäjän käymään informaatio sodankäyntiin ja vieraan vallan vaikuttamisyrittämyksiin Suomessa. Myös Kauppalehden päätoimittaja Arno Aho niemen mielestä: ”olisi tärkeintä, että puolustusvoimat ja viranomaiset selvittäisivät, kuka salaiseksi luokitellut tiedot on vuotanut” (Kauppalehti 2017).

Yle Uutisten päätoimittaja Jouko Jokinen korosti lähdesuojan merkitystä, mutta vieroksu i jutun esitystapaa: ”Miksi siinä niin paljon korostettiin niitä punaleimallisia papereita?” (Helsingin Sanomat 2017c). Ylen uutistoiminnan toinen päätoimittaja Riikka Venäläinen oli Jokisen kanssa samoilla linjoilla: ”Kun tällaisia julkaistaan, täytyy käydä hyvin perusteellinen harkinta siitä, mitä julkaisemisella saavutetaan”. (Yle Uutiset 2017c). MTV Uutisten tuolloinen päätoimittaja Merja Ylä-Anttila esitti oman ratkaisunsa journalistiseen dilemmaan toteamalla, että sananvapauden ei tulisi vaarantaa tiedustelutoimintaa: ”Sananvapaus on tärkeä asia, mutta tärkeää on myös, että luottamus tiedusteluun säilyy” (Helsingin Sanomat 2017c). Päätoimittajat pitivät HS:n toimittajan asunnon kotietsintää yleisesti huolestuttavana käänteenä, mutta varauksetonta tukea ei HS:n toiminta heiltä saanut. Tällä tavoin päätoimittajat tarkastelivat vuodetun tiedon julkaisemiseen liittyvää harkintaa pikemminkin politiikkaverkoston sisältä kuin niiden ulkopuolelta.

HS:n mukaan kyse oli lehdistönvapaudesta eli journalistien oikeudesta lähdesuojan turvin hankkia salaistakin tietoa sekä oikeudesta julkaista hankkimaansa tietoa. Vastaava päätoimittaja Kaius Niemi vakuutti, että salaisiksi määritellyt asiakirjat oli hankittu laillisin keinoin. Hän myös huomautti että ”salaiseksi leimaaminen on viranomaispäätös, jota voi tarkastella myös kriittisesti” (Helsingin Sanomat 2017d). Niemen mukaan uusiin tiedusteluviranomaisille suunniteltuihin tiedusteluvaltuuksiin nähden kansalaisilla ”ei ole ennen tätä ollut juurikaan mahdollisuutta arvioida, miten [tiedustelu]toiminta on järjestetty” (emt.). Myös toimituspäällikkö Esa Mäkinen vetosi kansalaisten tiedonsaantioikeuteen ja perusteli artikkelin julkaisua sillä, että ”lukijoiden pitää saada riittävä ja totuudenmukaista tietoa siitä, mitä yhteiskunnassa tapahtuu” (Helsingin Sanomat 2017e).

Media-ala on viime vuosina kampanjoinut näkyvästi vastuullisen journalismin ja sananvapauden puolesta. Ehkä osin näiden kannanottojen heijastumana Twitter-kommenteissa nousi toistuvasti esiin termi ”sananvastuu”. Kommentoijien käsitykset siitä, mitä vastuullisuus sananvapauden yhteydessä tarkoittaa, jäivät kuitenkin epäselviksi. Yhteistä muuten keskenään erilaisille näkemyksille oli se, että ”sananvastuuta” voitiin käyttää lyömäaseena Helsingin Sanomia ja journalismia vastaan. Aktiivisesti twiittaava perussuomalaisen kansanedustaja Jani Mäkelä (*JaniMakelaFi* 17.12.) huomautti, ”että sananvapauteen kuuluu sananvastuu. Rikoksista joutuu tilille!” ja ”Kaikki Helsingin Sanomien puolustajat, muistakaa #SANANVASTUU (...)” Erään kannanoton mukaan ”Hesarin toimittajat ovat viljelleet parin vuoden ajan kuin suoraan DDR:stä kaivettua käsitettä sananvastuu.” Manifesti jatkuu: ”Arvoisat lasitalon bolsevikit, napatkaa vasaranne ja sirppinne. Sitä niittää, mitä kylvää” (*voK_steve* 18.12.)

Populistinen puhe virittää erityisesti politiikkaverkostojen ulkokehällä syytöksiä eliittijä kohtaan. Tietovuotokohussa ärtymys ja syytökset kohdistuivat toimittajiin. Paljastuksen tehneet toimittajat leimattiin kommunisteiksi ja heitä syytettiin paitsi epäisänmaallisuudesta myös maanpetokellisesta toiminnasta: ”Alkuperäistä vuotajaa ei tarvitse edes löytää, jotta toimittajat voitaisiin tuomita” (@MaKriKaLi 18.12.).

Politiikkaverkostojen ulkokehälle asetuvat puhettavat ottivat kantaa paljastuksiin edustuksellisen poliittisen järjestelmän ulkopuolelta. Näissä puitteissa ilmenevä osatomuus tai riippumattomuus poliittisesta vallasta ja sen hyödyntämisestä asiantuntijatiedosta antoivat luvan politiikkaverkoston sisäisiä asemia kärjekkäämmälle kommentoinnille. Politiikkaverkostojen ulkokehällä yhteentörmäys realistien ja liberaalien välillä tuli ilmi esimerkiksi julkaisua vastustaneiden kantojen epämääräisissä viittauksissa HS:n toimituksen poliittisiin intohimoihin ja oletettuun epäisänmaallisuuteen. Myös liberaaleja motivoi läpinäkyvyyden eetos tulkittiin ääritapauksissa maanpetokselliseksi toiminnaksi. Vaikka vallan verkostojen ulkopuolisia asemia yhdistää epäluottamus eliittiä kohtaan, käsillä olevassa kiistassa realistien pääviholliseksi määrittyivät poliittisen eliitin sijaan toimittajat, jotka jutulla osoittivat epäluottamuksensa valtiovaltaa ja lainvalvoja kohtaan.

Kuvaamme seuraavassa vielä lyhyesti nelikentän esiin tuomia ideologioita horisontteja. Tässä luennassa erottuvia analyttisiä rooleja ovat turvallistajat, vahtikoirat, patriootit ja pragmatistit.

Turvallistajat. Niin sanottu turpodiskurssi oli turvallistajien vallitseva tapa puhua turvallisuus- ja ulkopolitiikasta. Siinä kansallinen turvallisuus näyttäytyi yhteiskunnallisena perustana, jonka varaan muut perusoikeudet rakentuvat. Turpodiskurssi oli näkyvästi esillä asiantuntijoiden ja toimittajien kautta uutisteksteissä ja ajankohtaisohjelmissa. Turpodiskurssi artikuloi politiikkaverkostojen toiminnan ytimessä olevaa byrokraattista järjestystä. Sitä ylläpitivät maan ylin poliittinen johto, turvallisuus- ja ulkopolitiikan asiantuntijat, lain- ja järjestyksenvalvojat sekä muut turvallisuus- ja sotilasteollisuuden toimijat. Heidän mielestä salaisiksi luokiteltuja tietoja ei olisi pitänyt julkaista ilman selkeitä todisteita väärinkäytöksistä. Kyberturvallisuuden professori Jarno Limnéllin mukaan:

Yksittäinen pienikin tiedon palanen voi antaa vihjeen, miten tieto on kerätty. Jos nämä keinot paljastuvat, tiedon hankinta jatkossa hankaloituu (Uusi Suomi 2017).

Patriootit. Populaari patriotismi henki huolta kansallisesta turvallisuudesta. Tämä positio oli hallitseva sosiaalisessa mediassa. Huomionarvoista oli, että isänmaallisuuden puolustamiseksi ei useinkaan esitetty laajempaan tapahtumien analysointiin tukeutuvia perusteluja. Pelkästään tietoisuus siitä, että HS ajoi paljastuksellaan itsensä hankaukseen valtiovallan kanssa, riitti suututtamaan monia tapausta kommentoineita kansalaisia. Periaatteessa mikä tahansa vallitsevaa sosiaalista järjestystä arvosteleva toiminta voitiin nähdä tästä positiosta käsin uhkana. Tässä ajattelussa voi nähdä piirteitä *autoritaarisesta populismista* (Hall 1985; vrt. Pietilä & Sondermann 1987,

62), missä autoritaarisuus tarkoittaa viimekätistä lojaalisuutta valtiota ja sen väkivaltakoneistoa kohtaan. Patrioottien populismi taas rakensi terävää vastakkainasettelua ”meidän” (patriootit) ja ”niiden” (maanpetturit) välille. Retorisesti patriootit nojasivat tällaisissa rajanvedoissa vaikutelmiin siitä, miltä asiat vaikuttavat arkijärjen tai yleisen mielipiteen valossa.

Mielipiteiden autoritaarisuutta alleviivasi se, että kaikille kommentoijille edes oikeustoimet eivät olleet riittäviä. HS:n keskustelupalstalla *Näkijä_1* (18.12) epäili, että epäisänmaalliset toimittajat voivat jatkaa ”myyräntyötä Suomen puolustuksen rapauttamiseksi”, mikä antoi joillekin oikeuden toimittajien uhkailuun:

Nyt pitäisi noin komppanian verran sotilaspoliiseja mennä ja ”ratsata” Sanomatalo sekä ottaa jutun kirjoittajat kiinni ”pehmoosella kätöösellä” (Ordnung muss sein 16.12.).

Vahtikoirat. Vallan vahtikoiran puhuja-asema paikantuu ennen muuta tutkiviin toimittajiin sekä vallan verkostoista suhteellisen itsenäisiin ulkopuolisiin toimijoihin. Heille oikeus valtiokoneiston kyseenalaistamiseen ja vaatimukset läpinäkyvyyden lisäämiseksi olivat tärkeitä tavoitteita, joihin valtion ei tulisi puuttua. He pyrkivät tuottamaan tietoa vallan verkostoista, jonne kansalaisilla ei ole suoraa pääsyä. Läpinäkyvyyden eetoksella on kytkös kansalaisten digitaalisiin oikeuksiin liittyviin kamppailuihin ja laajemmin ihmisoikeuksien puolustamiseen.

Vallan vahtikoiran asiantuntijaroolista käsin tärkeää oli muotoilla kysymyksiä ja paljastaa epäjohtonmukaisuuksia, ei tarjota valmiita vastauksia. Journalismin ammatilliseen ajatteluun sovitettuna vahtikoirat eivät hakeneet tukea yleisestä mielipiteestä vaan nojasivat idealisoituun käsitykseen julkisuudesta. Tämän taustalla on normatiivinen luottamus siihen, että avoin tiedonkulku ja keskustelu – aiheesta riippumatta – tuottavat demokratian kannalta parhaan tuloksen. HS:n toimittajien kritiikki aiemmin Viestikoelaitoksena tunnettua tiedustelu-yksikköä kohtaan on tästä kuvaava esimerkki.

Puolustusvoimat on tehnyt kaikkensa, jotta kukaan ulkopuolinen ei kiinnostuisi yksikön toiminnasta tai kirjoittaisi siitä mitään. Viestikoelaitoksessa työskennelleet tekevät ikuisen vaitiolositoumuksen, ja tarvittaessa kysyjä saa harhaanjohtavia vastauksia. (Helsingin Sanomat 2017a.)

Pragmatistit. Pragmatistista positiota luonnehti pyrkimys tulla toimeen erilaisten periaatteiden ja todellisuuden luomien ristipaineiden kanssa. Pragmatismille oli ominaista paitsi tunnistaa ja tunnustaa liberaalille demokratialle perustavia arvoja, myös punnita niiden soveltamista tilannekohtaisesti. Aikaisemmin aiheettoman vakoilu-epäilyn kohteena ollut Alpo Rusi totesi Iltalehdessä (2017b), että jos ”sananvapaus ja turvallisuus ovat vakavassa asiassa tai kriisin yhteydessä vastakkain, sanavapautta voi taivuttaa, mutta vain väliaikaisesti.” Rikosoikeuden professori Jussi Tapanin mukaan ”Median tehtäviin kuuluu olla kriittinen”, mutta hän ei ”kuitenkaan kuittaisi asiaa niin ongelmattomana kuin he, joiden mukaan julkisuudessa olleet tiedot olisivat olleet saatavissa myös julkisista lähteistä” (Ilkka 2017).

Pragmatismi pukeutui usein neutraalisti erittelevän asiantuntemuksen asuun, jossa tosiasioiden tunnistaminen on, kuten sanonta kuuluu, viisauden alku. Joissain tapauksissa asiantuntemukseen vetoavat kannanotot olivat sävyltään ajoittain hiukan ylimielisiä ja viisastelevia. Tässä suhteessa pragmaattinen asiantuntijuus asettui diskurssina vastakkain populaarin patriotismin kanssa. Vaikka molemmat halusivat ylläpitää yhteiskunnallista järjestystä, tiedustelua ja turvallisuutta koskevassa keskustelussa pragmaatikkoja näytti ärsyttävän populistisen isänmaallisuuden nurkkakuntaisuus. Pragmatistien ideologisessa horisontissa niin populaari patriotismi kuin vahtikoirien toimintaan kireästi suhtautunut turvallistaminen näyttäytyivät liioitteluna.

Johtopäätöksiä

Kansalaisten informoiminen, julkinen keskustelu ja yhteiskunnallisen läpinäkyvyyden vaatiminen ovat perustavia arvoja, joiden kautta journalismi oikeuttaa yhteiskunnallisen asemansa. Näihin tavoitteisiin pyrkiminen on samalla keino, jolla toimitukset osoittavat riippumattomuuttaan. Viestikookeskuksen salaista toimintaa valaisevassa jutussa Helsingin Sanomat otti tietoisien riskin. Se koetteli riippumattomuuttaan haastamalla valtiovallan kovan ytimen eli kansallisesta turvallisuudesta vastaavat viranomaiset. Haasteen vakavuutta lisäsi se, että muualla maailmassa oli jo aiemmin käyty kiivasta keskustelua tiedustelusta ja massavalvonnasta. Tätä taustaa vasten ei ole yllättävää, että Viestikookeskus-juttu nostatti kärjekästä keskustelua.

Valtiollista turvallisuutta koskevat paljastukset ovat lisänneet ja mutkistaneet valtion ja median välisiä jännitteitä (Eide & Kunelius 2018). Valtion ja journalistien suhteita kiristää erityisesti kysymys toimittajien lähdesuojasta (Bell & Taylor 2018; Mills 2018). Mediakentän sisäisestä polarisoitumisesta johtuen konservatiiviset julkaisut esimerkiksi Yhdysvalloissa ja Isossa-Britanniassa näkivät Snowdenissa vastuuttoman ilmiantajan, kun taas liberaaleissa viestimissä hän nousi avoimuuden sankariksi (Russell & Waisbord 2017; Wahl-Jorgensen & Jones 2017). Suhtautuminen Snowdeniin on tehnyt eroa myös valvontaa normalisoivan ja tietovuotoja vastustavan perinteisen median sekä paljastuksia tukevan sosiaalisen median välille (Qin 2016; Eldridge 2018).

HS:n paljastusta seuranneessa keskustelussa on luettavissa merkkejä ylläkuva- tuista jännitteistä. Eri viestimien väliset ideologiset jännitteet olivat ajoittain aistittavissa, joskaan polarisoitumisesta ei voida puhua. Kiinnostavinta analyysissä on se, että omassa aineistossamme sosiaalisen median alustoilla valtaosa kommentaattoreista marssi turvallisuuspoliittisen eliitin rinnalla HS:n tekemää paljastusta vastaan. Viestikookeskus-juttu oli lehden näkökulmasta tietoinen journalistinen interventio, jonka tarkoituksena oli politisoida jo vuosikausia virkamiesvalmistelussa edennyttä tiedustelulakien valmistelua. Tämän operaation välitön lopputulos oli lehden kannalta melko kehno. Toimituksen johto joutui puolustamaan asemaansa sekä lukijoilleen että omistajilleen, minkä lisäksi toinen jutun kirjoittaneista toimittajista joutui poliisin kotietsinnän ja rikosepäilyn kohteeksi.

Julkisen huomion paineessa lehden toimintaa puolustaneet kommentoijat jäivät alakynteen niin uutisissa kuin verkkolehtien kommenttipalstoilla sekä sosiaalisessa mediassa. Erityisesti politiikan ulkokehällä HS sai hetkeksi kansan petturin leiman, ja se antoi joillekin oikeutuksen ehdottaa poikkeustoimia järjestyksen palauttamiseksi. Reaktiot tukevat havaintoja julkisen keskustelun dynamiikan identiteettivetoisuudesta (vrt. Mouffe 2005 [1993]) sekä siitä, että sosiaalinen media vahvistaisi näiden piirteiden esiintymistä ja niiden intensiteettiä (Sunstein 2017; Benkler ym. 2018).

Verkkokommentoinnin jyrkkyys jättää helposti vähemmälle huomiolle sen, että politiikan sisäkehä toimi aktiivisesti yhteiskunnallisen luottamuksen ylläpitämiseksi. Tämä heijastui etenkin joidenkin Twitter-toimijoiden pyrkimyksenä hakea sopua ja yhteisymmärrystä. Huomionarvoista ja ajan henkeä ilmentävää ehkä on, että julkinen sopu tukeutui osin samaan kuvastoon (talvisota, tappokukkula, isänmaa) kuin populaari patriotismi. Tämä – samoin kuin virkavallan aktiivisuus tietovuodon tutkinnassa – lisäsivät osaltaan verkkokeskustelun tunneintensiteettiä siihen saakka, kunnes kohu laantui ja verkkokeskustelussa läikähdellyt affektiivisuus menetti voimansa (vrt. Paa-sonen 2014; Nikunen & Pantti 2018).

Hybridimedian olosuhteissa merkittävä osa poliittisesti kuohuttavien tilanteiden tulkittaa kanavoitui internetin ja sosiaalisen median alustoille. Vaikka tämän keskustelun vaikutusta politiikan ja julkisuuden eliittien toimintaan on vaikea suoraan empiirisesti osoittaa, näyttää selvältä, että verkkokommentoijien aktiivisuus lisäsi tapauksen intensiteettiä ja loi lisää pelitilaa sekä toimittajille että politiikan toimijoille. Lyhyeksi jääneen debatin lopputulos viittaa siihen suuntaan, että poliittiset verkostot kykenevät myös hybridimedian olosuhteissa hallitsemaan yhä tarpeen tullen mediajulkisuutta. Tämä näyttää korostuvan juuri paljastusten tuottamassa näennäisen epäjärjestyksen tilassa, jossa Helsingin Sanomiin kohdistettu tutkinta ja yhtenäisesti esiintynyt turvallisuuseliitti asettivat lehden nopeasti ruotuun. Vaikka merkittävä osa julkista puhetilaa täyttäneestä kritiikistä tuli politiikan sisäpiirien ulkopuolelta, sen antama tulituki hyödytti turvallisuuspolitiikan toimijoita, kun syntyi tarve hallita journalistisen paljastuksen vaikutuksia.

Voi olla, että analyysissä paikannettu väljä liittolaisuus maltillisen turvallisuusajat- telun ja populaarin patriotismin välillä on poikkeuksellista. Samanlaista dynamiikkaa ei ehkä voisi syntyä yhtä helposti esimerkiksi palkkoja koskevissa kiistoissa. Toisaalta tapauksen voi halutessaan nähdä esimerkkinä politiikan uudeltaisesta medioitumi- sesta, jossa hybridi mediarationaliteetti rakentuu perinteisen median ja sosiaalisen median rajapinnoilla ja jonka dynamiikkaa taitavat toimijat voivat käyttää hyväkseen.

Viitteet

- 1 Toimittajaan kohdistuneet pakkokeinot nostivat huolen paitsi turvallisuussalaisuuden paljastamisesta myös lähdesuojan vaarantumisesta. Kansainvälinen Toimittajat ilman rajoja -järjestö katsoi lähdesuojan vaarantuneen Viestikoekekusjuttua seuranneiden toimenpiteiden vuoksi, mikä laski Suomen lehdistönvapausindeksiä (25.4.2018). Lehdistönvapaus on osa sananvapautta, jonka Suomen perustuslaki turvaa kaikille ja sen julkisuusperiaatteen mukaisesti viranomaisten hallussa oleva tieto ja asiakirjat ovat lähtökohtaisesti julkisia, jollei toisin säädetä (12§). Tarkempia säännöksiä sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä on säädetty niin kutsutussa sananvapauslaissa (460/2003). Rikoslain 12. luvussa (7§) on säädetty turvallisuussalaisuuden paljastamisesta, joka koskee ensisijaisesti tietojen vuotamista eli salassa pidettävän tiedon oikeudetonta julkistamista, välittämistä, luovuttamista tai hankkimista. Tätä kirjoitettaessa oikeusprosessi toimittaja Halmista kohtaan on edelleen kesken (05/2019).
- 2 Verkkovalvonnan laajenemiseen viittaa myös tieto siitä, että vuonna 2017 Yhdysvaltain tiedusteluvirasto NSA:n (National Security Agency) tarkkailussa oli kolme kertaa enemmän maan omia kansalaisia kuin vuotta aiemmin (Halpern 2018, 36).
- 3 Sosiaalisen median aineistopalvelu Futusomen avulla tekemämme haku tuotti ensimmäisen viikon aikana yli 3000 kommenttia. Näistä yli 2000 esiintyi Twitterissä ja yli 1000 verkkolehtien kommentteissa ja muilla keskustelupalstoilla.
- 4 Twitterin ”Ohjeistus lainvalvontaviranomaisille” -sivun mukaan ”Twitter ei edellytä oikean nimen käyttöä, sähköpostivarmennusta tai henkilöllisyyden todistamista”.

Media-aineisto ja politiikkadokumentit

- Aamulehti (2017). Tietovuodolla on vakavia vaikutuksia – Vielä kukaan ei ole käyttänyt räjähdysherkkää sanaparia ”vaikutusyritys vaaleihin”. *Aamulehti* 17.12.2017. <https://www.aamulehti.fi/uutiset/tikkakoski-vuodolla-on-vakavia-vaikutuksia-moneen-suuntaan-viela-kukaan-ei-ole-kayttanyt-rajahdysherkkaa-sanaparia-vaikutusyritys-vaaleihin-200611173/>
- Euroopan unionin tuomioistuin. Digital Rights Ireland. Unionin tuomioistuimen tuomio (suuri jaosto) 8.4.2014. Yhdistetyt asiat C-293/12 ja C-594/12. <http://curia.europa.eu/juris/documents.jsf?num=c-293/12>
- Euroopan unionin tuomioistuin. Maximilian Schrems v. Data Protection Commissioner. Unionin tuomioistuimen tuomio (suuri jaosto) 6.10.2015. Asia C-362/14. <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-362/14>
- Helsingin Sanomat (2017a). Salaisuus kallon uumenissa – juuri kukaan ei tiedä, mitä tekee Puolustusvoimien Viestikoekekus, mutta nyt HS:n saamat asiakirjat avaavat mysteerin. *Helsingin Sanomat* 16.12.2017. <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000005492284.html>
- Helsingin Sanomat (2017b). Suomi pääsee uusien tiedustelulakien myötä käsiksi Venäjältä kaapelien kautta tulevaan tietoon – Miten se muuttaisi Suomen ja Yhdysvaltojen suhteita? *Helsingin Sanomat* 19.12.2017. <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000005495120.html>
- Helsingin Sanomat (2017c). Päätoimittajat pitävät toimittajaan kohdistuvaa kotietsintää hyvin poikkeuksellisenä – ”Riman pitäisi olla erittäin korkealla” *Helsingin Sanomat* 18.12.2017. <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000005494917.html>
- Helsingin Sanomat (2017d). Artikkelin Viestikoekekuksesta olisi pitänyt perustella paremmin lukijoille. Päätoimittaja Kaius Niemen avoin kirje lukijoille. *Helsingin Sanomat* 17.12.2017. <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000005493856.html>
- Helsingin Sanomat (2017e). Miksi Helsingin Sanomat julkaisi artikkelin Viestikoekekuksesta ja käytti salaisia asiakirjoja? *Helsingin Sanomat* 16.12.2017. <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000005492988.html>
- Ilkka (2017). Asiantuntija puolustusvoimien tietovuodon selvittämisestä: Ei mikään perustutkinta. *Ilkka* 17.12.2017. <https://www.ilkka.fi/uutiset/kotimaa/asiantuntija-puolustusvoimien-tietovuodon-selvittamiskotimaa-asiantuntija-puolustusvoimien-tietovuodon-selvittamiskotimaa-ei-mik%C3%A4n-perustutkinta-1.2484184>
- Iltalehti (2017a). IL-analyysi: Asiakirjavuoto on paha takaisku Suomen tiedustelun luottamukselle lännessä. *Iltalehti* 17.12.2017. http://www.iltalehti.fi/kotimaa/201712172200610723_uo.shtml
- Iltalehti (2017b). Näkökulma: Paljastiko ”Hesari-gate” yksittäisiä tietovuotoja vai peräti vieraan vallan suomalaisen operatiivin? *Iltalehti* 18.12.2017. http://www.iltalehti.fi/kotimaa/201712182200612225_uo.shtml

- Kauppalehti (2017). Kuka vuoti, miksi vuoti, miksi kotietsintä? Tietovuoto-gatessa ovat turvallisuus ja sananvapaus vastakkain. *Kauppalehti* 18.12.2017. <https://www.kauppalehti.fi/uutiset/turvallisuus-ja-sanavapaus-vastakkain/FGG6s6VL>
- MTV Uutiset (2017a). Presidentti Niinistö tiedustelu-uutisoinnista: Uutta tiedustelulakia olisi nyt hyvä viedä eteenpäin. *MTV Uutiset* 17.12.2017. <https://www.mtv.fi/uutiset/kotimaa/artikkeli/presidentti-niinisto-tiedustelu-uutisoinnista-uu-tta-tiedustelulakia-olisi-nyt-hyva-vieda-eteenpain/6700086>
- MTV Uutiset (2017b). Asiantuntija HS:n tiedustelujutusta: Joku rikos on tapahtunut, mutta ei välttämättä lehden päässä. *MTV Uutiset* 17.12.2017. <https://www.mtv.fi/uutiset/kotimaa/artikkeli/asiantuntija-hs-n-tiedustelujutusta-joku-rikos-on-tapahtunut-mutta-ei-valttamatta-lehden-paassa-iranomaiset-yrittavat-pelotella-hesaria/6700072#gs.FpEvK8o>
- Oikeusministeriö (2017). Tiedustelutoiminnan valvonta. Työryhmän mietintö. Oikeusministeriön julkaisu 18/2017. Helsinki, 19.04.2017. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-576-8>
- Puolustusministeriö (2015). Suomalaisen tiedustelulainsäädännön suuntaviivoja: tiedonhankintalakityöryhmän mietintö. Tiedonhankintalakityöryhmä. Helsinki, 14.1.2015. http://www.defmin.fi/files/3016/Suomalaisen_tiedustelulainsaadannon_suuntaviivoja.pdf
- Puolustusministeriö (2017). Ehdotus sotilastiedustelua koskevaksi lainsäädännöksi. Työryhmän mietintö. Sisäministeriön julkaisu 8/2017. Helsinki, 19.4.2017. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-25-2899-8>
- Sisäministeriö (2017). Siviilitiedustelulainsäädäntö. Siviilitiedustelulakityöryhmän mietintö. Sisäministeriön julkaisu 8/2017. Helsinki, 19.4.2017. http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79759/SM_o8_2017_Siviilitiedustelulainsaadanto.pdf?sequence=1
- Tasavallan presidentin kanslia (2017). Tasavallan presidentti Sauli Niinistön lausunto Helsingin Sanomien sotilastiedusteluun liittyvästä artikkelista. Tasavallan presidentin kanslia: Tiedote 68/2017, 16.12.2017. <http://www.presidentti.fi/public/default.aspx?contentid=370150>
- Toimittajat ilman rajoja (2018). World Press Freedom Index 2018: Toimittajiin kohdistuva vihamielisyys kasvaa — Suomen sijoitus laski. Tiedote 25.4.2018. <https://www.toimittajatilmanrajoja.fi/uu/world-press-freedom-index-2018-toimittajiin-kohdistuva-vihamielisyys-kasvaa-suomen-sijoitus-laski>
- Turun Sanomat (2017). Kommentti: Kotietsinnässä poliisi selvittää Puolustusvoimien salatun tiedon uotajaa – voi olla korkealta tasolta. *Turun Sanomat* 18.12.2017. <http://www.ts.fi/uutiset/kotimaa/3771533/Kommentti+Kotietsinnassa+poliisi+selvittaa+Puolustusvoimien+salatun+tiedon+uotajaa++voi+olla+korkealta+tasolta>
- Uusi Suomi (2017). Professori MTV:llä: Kyseenalaista – Miten HS osaa arvioida salaisten tietojen vaikutusta Suomen turvallisuuteen? Uusi Suomi 18.12.2017. <https://www.uusisuomi.fi/kotimaa/237592-professori-mtvlla-kyseenalaista-miten-hs-osaa-arvioida-salaisten-tietojen-vaikutusta>
- Yle Uutiset (2017a). Tiedustelupäällikkö: Kaiken salaisen materiaalin julkaisu on vakavaa. *Yle Uutiset* 16.12.2017. <https://yle.fi/uutiset/3-9981043>
- Yle Uutiset (2017b). Tiedusteluasiantuntija: Tietojen vuotaminen saattoi olla tahallinen teko. *Yle Uutiset* 18.12.2017. <https://yle.fi/uutiset/3-9981850>
- Yle Uutiset (2017c). Päätoimittajat hämmästelevät Viestikookeskuksen tietovuotoon liittyvää kotietsintää: ”Raju käänne, syytä olla huolissaan”. *Yle Uutiset* 18.12.2017. <https://yle.fi/uutiset/3-9981763>

Kirjallisuus

- Baisnée, Olivier & Nicolas, Frédéric (2017). Security, terror and freedom: The Dynamics of public opinion in the French surveillance debate. Teoksessa: Kunelius, Risto; Heikkilä, Heikki; Russell, Adrienne & Yagodin, Dmitry (toim.). *Journalism and the NSA Revelations: Privacy, Security and the Press*. London: Reuters Institute for the Study of Journalism and IB Tauris, 91–112.
- Bell, Emily & Taylor, Owen (toim.) (2017). *Journalism after Snowden*. New York: Columbia University Press.
- Benkler, Yochai; Faris, Robert & Roberts, Hal (2018). *Network Propaganda: Manipulation, Disinformation, and Radicalization in American Politics*. Oxford: Oxford University Press.
- Bennett, Lance (2016 [1983]). *News: The Politics of Illusion*. Chicago: Chicago University Press.
- Chadwick, Andrew (2013). *The Hybrid Media System: Politics and Power*. Oxford: Oxford University Press.
- Davies, Aeron (2019). *Political Communication. A New Introduction for Crisis Times*. Cambridge: Polity Press.
- Eide, Elisabeth & Kunelius, Risto (2018). Whistleblowers and journalistic ideals: Surveillance, Snowden and the meta-coverage of journalism. *Northern Lights: Film @ Media Studies Yearbook*, 16:1, 75–95(21). https://doi.org/10.1386/nl.16.1.75_1

- Eldridge, Scott (2017). *Online Journalism from the Periphery Interloper Media and the Journalistic Field*. London: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315671413>
- Foucault, Michel (1980 [1975]). *Tarkkailla ja rangaista*. Helsinki: Otava.
- Foucault, Michel (2010 [1978]). *Turvallisuus, alue, väestö*. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Gans, H.J. (1979). *Deciding What's News: A Study of CBS Evening News, NBC Nightly News, Newsweek, and Time*. Evanston: Northwestern University Press.
- Giddens, Anthony (1990). *The Consequences of Modernity*. Stanford: Stanford University Press.
- Gillespie, Tarleton (2018). *Custodians of the Internet. Platforms, Content Moderation, and the Hidden Decisions That Shape Social Media*. New Haven: Yale University Press.
- Hall, Stuart (1985). Authoritarian populism: A Reply to Bob Jessop et al. *New Left Review* 1/151, May-June, 115–124.
- Halpern, Sue (2018). The Known Known. *The New York Review of Books*, September 27, 2018.
- Herranen, Olli & Vadén, Tere (2017). Arkiymmärrys ja omavaraisuus: Havaintoja yhdestä omavaraistaloutta koskevasta keskustelusta. *Kulttuurintutkimus* 34:2–3, 41–54.
- Hintz, Arne & Brown, Ian (2017). Enabling digital citizenship? The reshaping of surveillance policy after Snowden. *International Journal of Communication* 11, 782–801.
- Höijer, Birgitta (toim.) (2007). *Ideological Horizons in Media and Citizen Discourses: Theoretical and Methodological Approaches*. Göteborg: Nordicom. <https://doi.org/10.1007/s11616-008-0042-5>
- Jenkins, Henry (2015). *Spreadable Media Creating Meaning and Value in a Networked Culture*. New York: New York University Press.
- Kantola, Anu (2011). Modernin julkisuuden teoria ja käytännöt. Teoksessa Kantola, Anu (toim.) *Hetken hallitsijat: Julkinen elämä notkeassa yhteiskunnassa*. Helsinki: Gaudeamus, 17–41.
- Kortesoja, Matti; Heikkilä, Heikki & Kunelius, Risto (2017). Policy–Media Dynamics in the Finnish Surveillance and Intelligence Debate. Konferenssipaperi NordMedia 2017, 17.–19.8. Tampere.
- Kosonen, Miia; Laaksonen, Salla-Maaria, Rydenfelt, Henrik & Terkamo-Moisio, Anja (2018). Sosiaalinen media ja tutkijan etiikka. *Media & viestintä* 41:1, 117–124. <https://doi.org/10.23983/mv.69924>
- Kunelius, Risto; Heikkilä, Heikki; Russell, Adrienne; & Yagodin, Dmitry (toim.) (2017). *Journalism and the NSA Revelations: Privacy, Security and the Press*. London: Reuters Institute for the Study of Journalism and IB Tauris.
- Kunelius, Risto; Noppari, Elina & Reunanen, Esa (2009). *Media vallan verkoissa*. Tampereen yliopisto: Tiedotusopin laitos. Julkaisuja/ Sarja A 112/2009.
- Kunelius, Risto & Reunanen, Esa (2012). Media in political power: A Parsonian view on the differentiated mediatization of Finnish decision makers. *The International Journal of Press/Politics*, 17:1, 56–75. <https://doi.org/10.1177/194016121424207>
- Lidberg, Johan & Muller, Denis (2018). *In the Name of Security – Secrecy, Surveillance and Journalism*. London: Anthem Press. <https://doi.org/10.2307/j.ctt2rbjhf>
- Luostarinen, Heikki (1994). *Mielen kersantit: julkisuuden hallinta ja journalistiset vastastrategiat sotilaallisissa konflikteissa*. Helsinki: Hanki ja Jää.
- Marcinkowski, Frank & Steiner, Adrian (2014). Mediatization and political autonomy: A systems approach. Teoksessa: Esser, Frank & Strömbäck, Jesper (toim.). *Mediatization of Politics: Understanding the Transformation of Western Democracies*. London: Palgrave Macmillan, 74–89.
- Mills, Anthony (2018). Now you see me – now you don't: Journalists' experiences with surveillance. *Journalism Practice*, published online Dec 20, 2018. <https://doi.org/10.1080/17512786.2018.1555006>
- Moore, Martin & Tambini, Damian (toim.) (2018). *Digital Dominance: The Power of Google, Amazon, Facebook, and Apple*. New York: Oxford University Press.
- Morgenthau, Hans (2005 [1948]). *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*. Boston: McGraw-Hill.
- Mouffe, Chantal (2005 [1993]). *The Return of the Political*. London & New York: Verso.
- Nikunen, Kaarina & Pantti, Mervi (2018). Affektiivinen julkisuus, moraaliset tunteet ja tahmaiset kuvat: Tapaus Ku Klux Klan. Teoksessa: Maasilta, Mari & Nikunen, Kaarina (toim.) *Pakolaisuus, tunteet ja media*. Tampere: Vastapaino, 71–91.
- Paasonen, Susanna (2014). Juhannustanssien nopea roihu ja Facebook-keskustelun tunneintensiteetit. *Media & viestintä* 37:4, 22–39. <https://doi.org/10.23983/mv.62836>
- Pietilä, Kauko & Sondermann, Klaus (1987). *Luonnoksia joukkoviestinnän sosiologisen tutkimuksen metodeiksi*. Tampereen yliopisto: Yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitos. Julkaisuja/ Sarja B 50/1987.

- Pohle, Julia & Van Audenhove, Leo (2017). Post-Snowden internet policy: Between public outrage, resistance and policy change. *Media and Communication*, 5:1, 1–6. <https://doi.org/10.17645/mac.v5i1.932>
- Qin, Jie (2015). Hero on Twitter, traitor on news: How social media and legacy news frame Snowden. *The International Journal of Press/Politics* 20:2, 166–184. <https://doi.org/10.1177/1940161214566709>
- Russell, Adrienne & Waisbord, Silvio (2017). News flashpoints: The Snowden revelations in the United States. Teoksessa: Kunelius, Risto; Heikkilä, Heikki; Russell, Adrienne & Yagodin, Dmitry (toim.). *Journalism and the NSA Revelations: Privacy, Security and the Press*. London: Reuters Institute for the Study of Journalism and IB Tauris, 69–90.
- Schmitt, Carl (2007 [1963]). *Theory of the Partisan: Intermediate Commentary on the Concept of the Political*. New York: Telos Press.
- Sigal, Leon (1986). Sources Make the News. Teoksessa: Manoff, Robert Karl & Schudson, Michael (toim.). *Reading the News*. New York: Pantheon, 9–37.
- Steiger, Stefan; Schünemann, Wolf & Dimmroth, Katharina (2017). Outrage without consequences? Post-Snowden discourses and governmental practice in Germany. *Media and Communication* 5:1, 7–16. <https://doi.org/10.17645/mac.v5i1.814>
- Sumiala, Johanna; Valaskivi, Katja; Tikka, Minttu & Huhtamäki, Jukka (2018). *Hybrid Media Events: The Charlie Hebdo Attacks and the Global Circulation of Terrorist Violence*. London: Emerald. <https://doi.org/10.1108/9781787148512>
- Sunstein, Cass R. (2017). *#Republic. Divided Democracy in the Age of Social Media*. Princeton: Princeton University Press.
- Tréguer, Félix (2017). Intelligence reform and the Snowden paradox: The case of France. *Media and Communication* Volume 5:1, 17–28. <http://dx.doi.org/10.17645/mac.v5i1.821>
- UNESCO (2017). *Protecting Journalism Sources in the Digital Age*. Paris: UNESCO. Saatavilla: <http://unesdoc.unesco.org/images/0024/002480/248054E.pdf>
- Vesa, Juho; Kantola, Anu & Skorkjær Binderkrantz, Anne (2018). A stronghold of routine corporatism? The involvement of interest groups in policy making in Finland. *Scandinavian Political Studies* 41:4, 239–262. <https://doi.org/10.1111/1467-9477.12128>
- Wahl-Jorgensen, Karin & Jones, Katy (2017). Justifying surveillance: The New discursive settlement in UK opinionated journalism. Teoksessa: Kunelius, Risto; Heikkilä, Heikki; Russell, Adrienne & Yagodin, Dmitry (toim.). *Journalism and the NSA Revelations: Privacy, Security and the Press*. London: Reuters Institute for the Study of Journalism and IB Tauris, 51–68.
- Zuboff, Shoshana (2019). *The Age of Surveillance Capitalism: The Fight for a Human Future at the New Frontier of Power*. New York: Public Affairs.